

УДК 336.02

Секція 5 Гроші фінанси і кредит

Слатвінська М. О.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів

Одеського національного економічного університету

АНАЛІЗ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РЕГУЛЮЮЧОЇ РОЛІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

АНОТАЦІЯ.

В статті здійснено аналіз фіскальної ефективності податку на додану вартість та досліджено його регулюючу роль. Розглянуто питому вагу податку у ВВП України та досвід країн ЄС в цьому аспекті. Розраховано продуктивність ПДВ, ефективну ставку та коефіцієнт ефективності. Виявлено чинники, які впливали на зниження фіскальної ефективності ПДВ. Запропоновано напрями щодо підвищення фіскальної ефективності та регулюючої ролі ПДВ в Україні.

Ключові слова: податок, фіскальна ефективність, податок на додану вартість, податкові надходження.

АННОТАЦИЯ.

В статье проведен анализ фискальной эффективности налога на добавленную стоимость и исследована его регулирующая роль. Рассмотрен удельный вес налога в ВВП Украины и опыт стран ЕС в этом аспекте. Рассчитано производительность НДС, эффективную ставку и коэффициент эффективности. Выявлены факторы, которые влияли на снижение фискальной эффективности НДС. Предложены направления по повышению фискальной эффективности и регулирующей роли НДС в Украине.

Ключевые слова: налог, фискальная эффективность, налог на добавленную стоимость, налоговые поступления.

ANNOTATION.

The article analyzes the fiscal effectiveness of the value-added tax and explores its regulatory role. The specific weight of the tax in the GDP of Ukraine and the experience of the EU countries in this aspect are considered. The VAT performance, the effective rate and the efficiency factor are calculated. Factors that influenced the reduction of fiscal efficiency of VAT were revealed. Suggested directions for increasing fiscal efficiency and the regulatory role of VAT in Ukraine.

Keywords: tax, fiscal efficiency, value added tax, tax revenues.

Постановка проблеми. В сучасному світі основою фіскальної політики є податкова політика держави, від ефективності реалізації якої залежить соціально-економічний розвиток країни. Українські реалії в цьому аспекті свідчать, що протягом останніх дев'яти років основний акцент податкової політики зроблено на оподаткуванні податками на споживання, які забезпечують близько 55% податкових надходжень Зведеного бюджету. В

свою чергу на податок на додану вартість приходиться 73 % податків на споживання, що пояснюється широким колом платників, високою ставкою цього податку та його низькою чутливістю до коливань економічної кон'юнктури.

Вагомий внесок податку на додану вартість у формування доходів бюджету вимагає постійного моніторингу його ефективності і застосування заходів, щодо усунення недоліків в адмініструванні. Проблема поглиблюється ще й тим, що останнім часом відмічається тенденція до підвищення дефіциту бюджету, який у 2017 році склав 4,2% ВВП. Отже, необхідність проведення аналізу фіскальної ефективності та регулюючої ролі податку на додану вартість актуалізується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці визначення ефективності податку на додану вартість приділяли увагу низка науковців, серед яких: Валігура В.[1], Горин В. [2], В. Мазярчук [3], Малініна Н. [4], Паскалова А. [3], Піскова Ж. [5], Сибірянська Ю. [6], Таранов І. [1], Турянський Ю.[7] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковому доробку вчених, доцільно зазначити, що поглиблення глобалізаційних процесів, перманенті зміни в економіці та податковій системі зокрема, вимагають проведення аналізу фіскальної ефективності та регулюючої ролі податку на додану вартість.

Мета статті – аналіз фіскальної ефективності та дослідження регулюючої ролі податку на додану вартість і виявлення напрямів їх підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для цілей даного дослідження є сенс визначитись із розумінням сутності поняття фіскальна ефективність. Точки зору науковців щодо визначення цієї дефініції різняться [1, с.159-160;4, с.170-171;5,с. 176;7, с. 29-30]. Одні розглядають її з позиції адміністрування податків, інші асоціюють зі спроможністю наповнювати бюджет або ж з питомою вагою податків у макропоказниках.

В цьому контексті доцільно погодитись з думкою Горина В. який стверджує, що це спроможність податку забезпечувати наповнення бюджетів різних рівнів, і конкретними характеристиками її вимірювання є абсолютні обсяги та питома вага надходжень податку в доходах бюджету і ВВП, рівень ефективної ставки податку, його продуктивності тощо [2, с.120]. Саме з цієї точки зору доцільно здійснити аналіз фіскальної ефективності податку на додану вартість.

За період з 2010 по 2017 роки частка надходжень податку на додану вартість у ВВП, доходах бюджету та податкових надходженнях мала хвилеподібну динаміку (рис. 1).

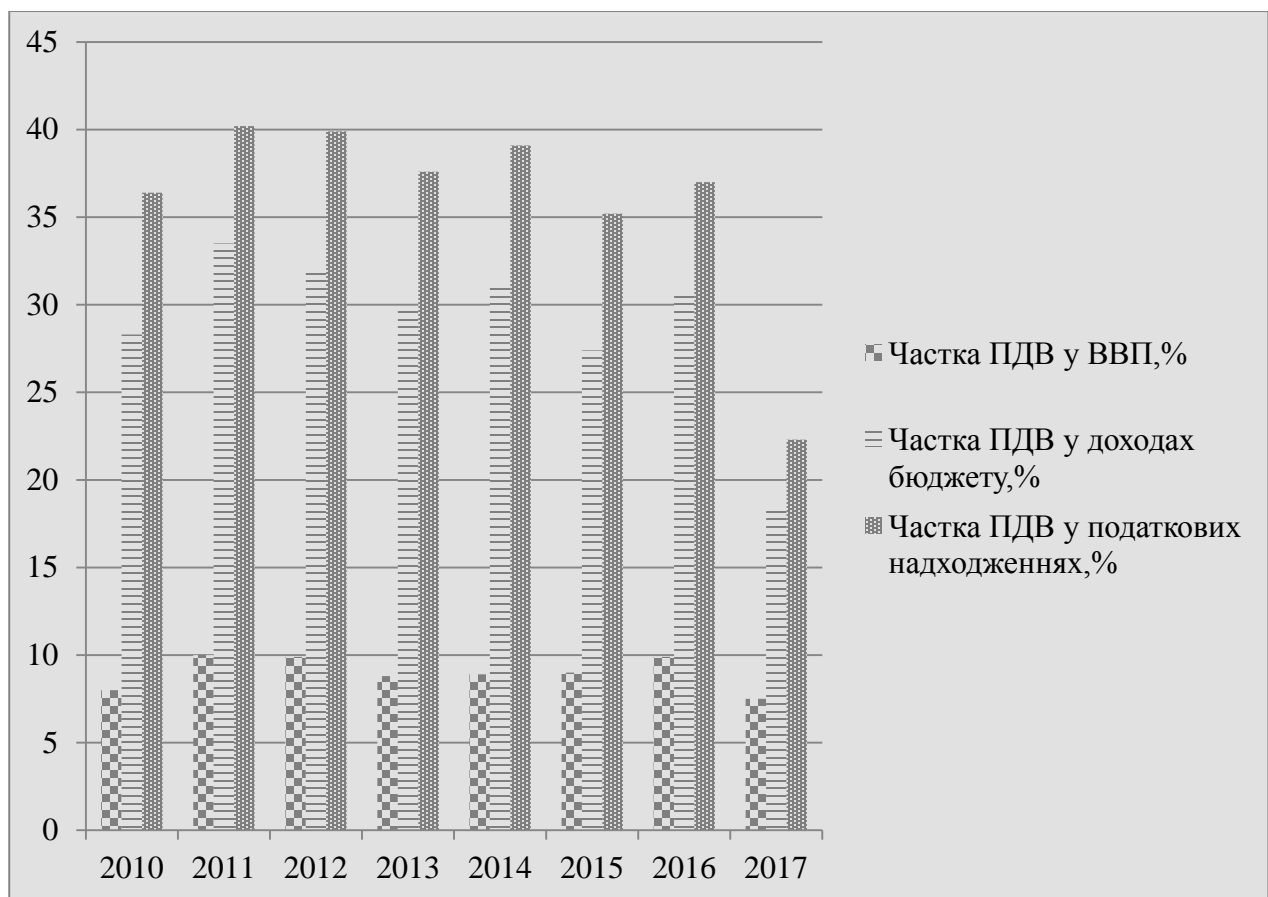

Рис. 1. Фіскальна значимість ПДВ у ВВП, бюджеті держави та податкових надходженнях, % [8;9;10]

Питома вага ПДВ у податкових надходженнях при середньому значенні 35,96% коливалась від 22,3% до 40,2%, у доходах бюджету при середньому значенні 28,94% коливання були від 18,3% до 33,5%. Питома вага ПДВ у ВВП країни була найменшою у 2017 році. Крім того, вона також демонструвала коливання і при середньому значенні 9%, коливалась від 7,5% до 10%. Втім,

варто зазначити, що податок на додану вартість має суттєвий вплив на перерозподіл ВВП через бюджет держави.

Наприклад в країнах ЄС частка цього податку у ВВП варіює від 3,4 % до 9,2 % (рис.2).

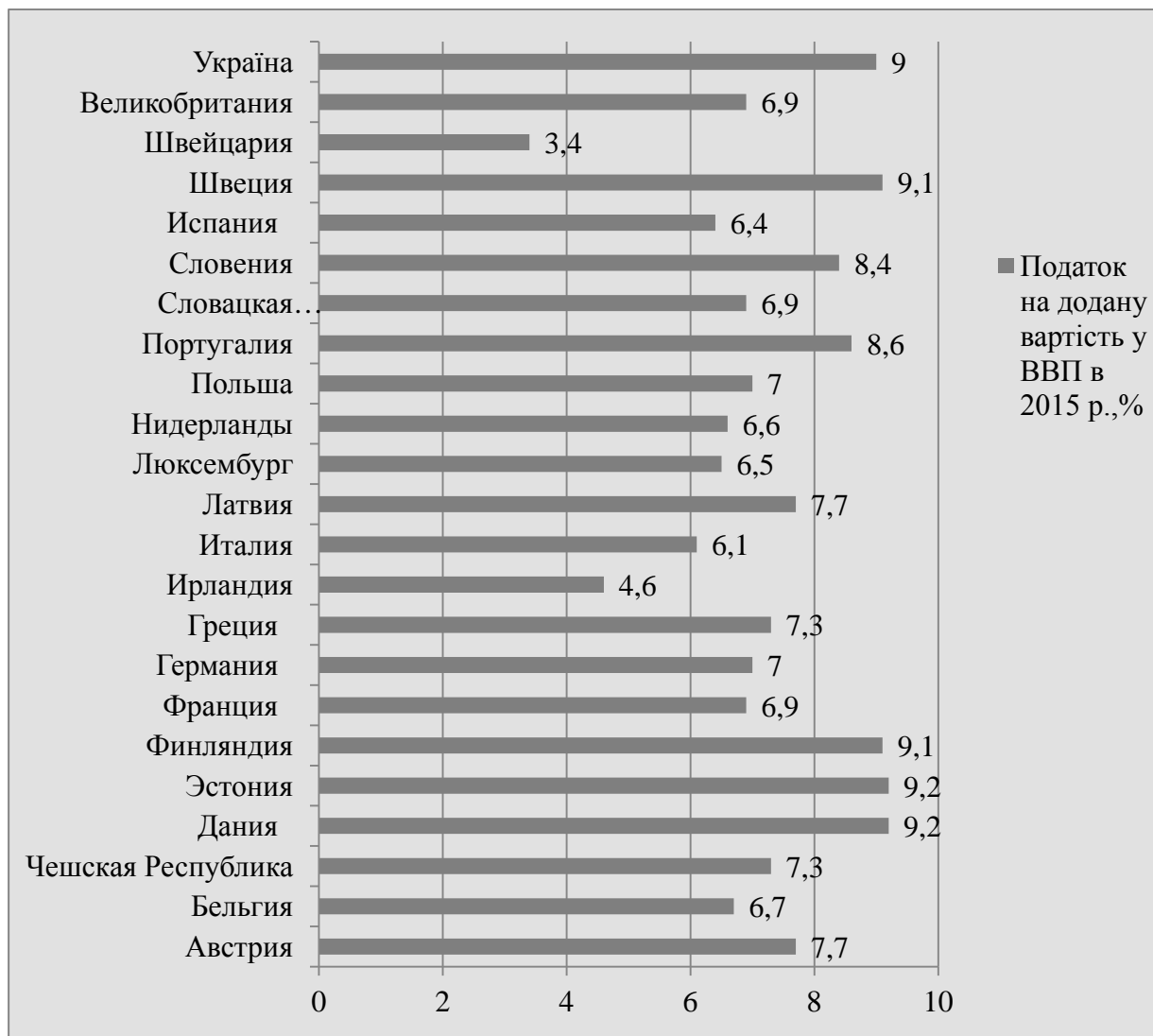

Рис.2. Питома вага податку на додану вартість в Україні і деяких країнах ЄС у ВВП, % [8;9;10;11]

Дослідження досвіду країн ЄС та України, щодо оподаткування податком на додану вартість, надали можливість констатувати, що питома вага податку на додану вартість у ВВП України наближається (у 2011,2012,2016 роках навіть перевищує) до практики Данії, Естонії, Фінляндії і Швеції в цьому аспекті. Більш того, ця питома вага є найбільшою серед країн ЄС.

За досліджуваний період простежується недовиконання плану з податку на додану вартість в Україні (коефіцієнт збирання менше одиниці за виключенням 2011 та 2016 рр.), і найбільшим воно було у 2012 та 2017 роках (рис.3.)

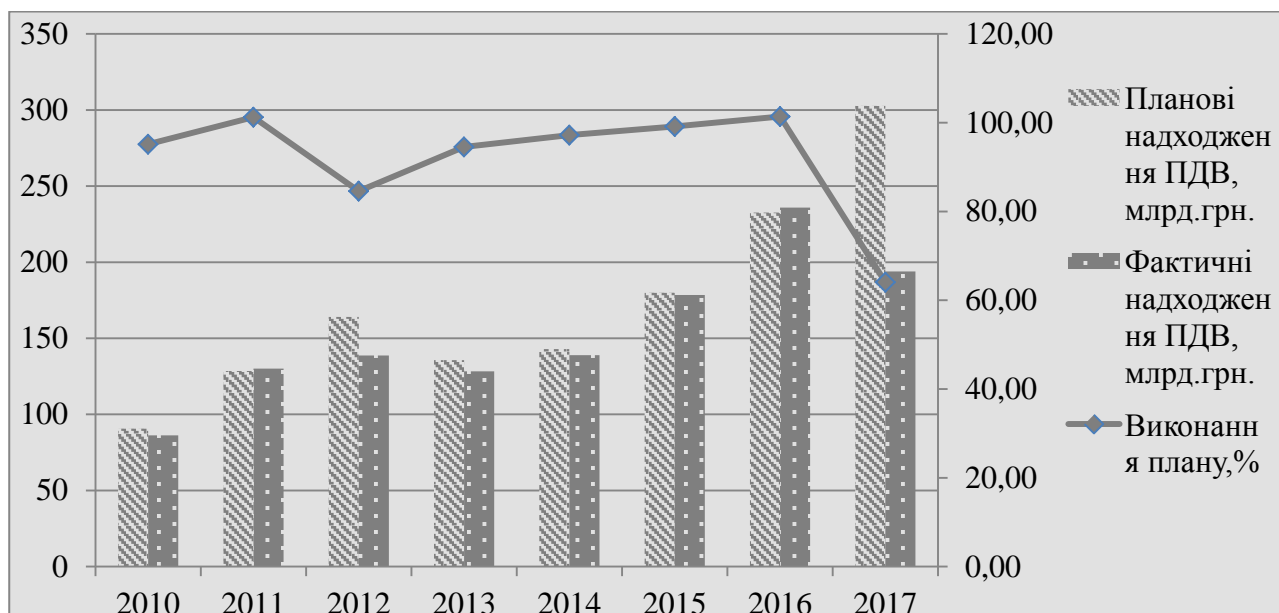

Рис. 3. Динаміка запланованих і фактичних надходжень податку на додану вартість до Зведеного бюджету України за 2010-2017 рр., % [8;9;10]

Серед причин зниження фактичних надходжень у 2013 році було падіння виробництва, яке почалося ще наприкінці 2012 року, зниження економічної активності, а також уповільнення соціально-економічного розвитку. За попередніми даними Міністерства фінансів у 2017 році тенденція щодо невиконання плану з податку на додану вартість зберігається, а серед причин можна назвати низьку ефективність планування, недосконалу методику прогнозування надходжень до бюджету та прогалини в механізмі бюджетного відшкодування. Водночас коефіцієнт збирання за цей період коливався від 0,85 до 1,04, а його середнє значення було зафіксовано на рівні 0,98. Це підтверджує наявність податкових розривів і нестабільність податкових надходжень.

Крім того, розрахунок коефіцієнта нерівномірності, який характеризує систематичні коливання надходжень податку та показує, як фактичні рівні динамічних рядів надходжень податку варіюють під впливом різноманітних чинників, відхиляючись від основної тенденції розвитку, надав змогу стверджувати, що за період з 2010 по 2017 роки відбувалися значні коливання

надходжень податку на додану вартість. Адже значення максимального та мінімального коефіцієнтів надходження податку на додану вартість за вісім років становлять - 1,56 та – 0,56 відповідно. Максимальна величина надходжень ПДВ на рік дорівнювала 241 млрд грн, мінімальна – 86,3 млрд грн, а середні надходження ПДВ склали 154,5 млрд грн.

Результати розрахунку коефіцієнта еластичності податку на додану вартість за період 2010-2017 років надали можливість стверджувати, що цей податок був нееластичним, а це свідчить про неефективність чинного механізму оподаткування в Україні.

Коефіцієнт ефективності податку у ВВП, який є діагностичним інструментом для оцінки рівня віддачі національної економіки і описує, скільки надходжень податку на додану вартість у відсотках до ВВП припадає на 1% номінальної ставки, - мав хвилеподібну динаміку (табл. 1.)

Таблиця 1

Динаміка продуктивності ПДВ, ефективної ставки та коефіцієнту ефективності за період 2010-2017 рр., %[8;9;10]

Показники/ роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ефективна ставка ПДВ, %	12,58	15,94	14,42	12,13	12,55	14,63	15,67	10,5
Продуктивність ПДВ, %	62,91	79,68	72,11	60,63	62,74	73,14	78,35	52,5
Коефіцієнт ефективності ПДВ, %	0,39	0,50	0,49	0,44	0,44	0,45	0,51	0,38

Фіскальна ефективність в середньому була на рівні 0,48, знизившись у 2017 році до рівня 2010 року.

Що ж до ефективної ставки, яка характеризує відносну ефективність адміністрування ПДВ, то її наближення до нормативної ставки свідчить про ефективність процесу адміністрування. У 2017 році цей показник був найменшим за весь період що досліджувався – 10,5. Знижується і

продуктивність податку та складає 52,5%. Наприклад, в середньому по країнах ОЕСР цей показник складає 72%.

Зарубіжний досвід реалізації фіскальної політики в країнах, які входять до Організації економічного співробітництва і розвитку свідчить, що з 2010 до 2014 рр. в цих країнах відмічалось значне підвищення стандартної ставки ПДВ. Найчастіше це було реакцією на тиск фіскальної консолідації та викликане економічною і фінансовою кризами. Такі зміни були характерні для Чехії, Естонії, Фінляндії, Франції, Греції, Польщі, Словакії, Словенії та інших країн. Навіть країни які не входять до ЄС підвищували ставку в цей період – Японія, Швейцарія, Ізраїль, Мексика. [11, с.68]

В практиці розвинених країн світу панує думка, що підвищення ставок ПДВ відіграє важливу роль в стратегіях консолідації більшості країн, оскільки збільшення надходжень від цього податку вважається більш ефективним і менш шкідливим для економічного зростання і конкурентоздатності, аніж інші податки.

Крім того, для більшості країн ЄС характерним є диференціація ставок з податку на додану вартість в залежності від цілей споживання: харчові та безалкогольні напої; алкогольні напої, тютюн; одяг і взуття, житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива; меблі, побутова техніка та повсякденне побутове обслуговування; здоров'я, транспорт, зв'язки, відпочинок і культура; освіта; ресторани і готелі; інші товари і послуги. Таким чином реалізується регулююча роль податку.

Доцільно зазначити, що відповідно до Директиви ЄС (директива VAT 2006/112/ЄС) держави члени ЄС зв'язані загальними правилами відносно ставок ПДВ, які встановлюють мінімальний рівень стандартної ставки не менше 15% та пониженої не менше 5% [12].

Українська практика, щодо встановлення ставок ПДВ більш консервативна - 20%, 7% та 0%. З огляду на вище зазначене, чинні ставки відповідають встановленим в ЄС вимогам, хоча і не мають широкої диференціації.

Окрім розкритих вище підходів до аналізу ефективності податку на додану вартість, у фінансовій науці досліджуються чинники, які впливають на

фіскальну ефективність ПДВ. Серед них доцільно виокремити зміну структури податку, бюджетне відшкодування, податковий борг та пільги в оподаткуванні.

Аналіз динаміки структури податку на додану вартість надав підстави стверджувати, що протягом 2010-2017 років основну частку склали надходження податку від ввезених на територію України товарів (77-78% нетто-надходжень ПДВ до зведеного бюджету). Це свідчить про суттєву імпортозалежність як економіки країни в цілому, так і доходів бюджету зокрема. Водночас, 75% українського експорту має низьку додану вартість та є сировинним.

Мазярчук В., зазначає, що на надходження ПДВ від імпорту товарів значний вплив має недостатня дієвість боротьби з контрабандою товарів, через що українська економіка втрачає мільярди гривень щороку. За розрахунками Українського інституту майбутнього, в торгівлі України лише з п'ятьма країнами (Польща, Угорщина, Румунія, Білорусь, Словаччина), які в сукупному обсязі зовнішньої торгівлі у 2015 році становили трохи більше 15%, обсяг контрабанди склав понад 2 млрд. дол. США (еквівалентно 5% сукупного імпорту товарів відповідного року). [3]

Негативним явищем є відсутність росту власного виробництва та зростання обсягів ввезених в Україну товарів, оскільки фінансові ресурси спрямовуючись за кордон не стимулюють розвиток власного виробництва та не створюють нових робочих місць.

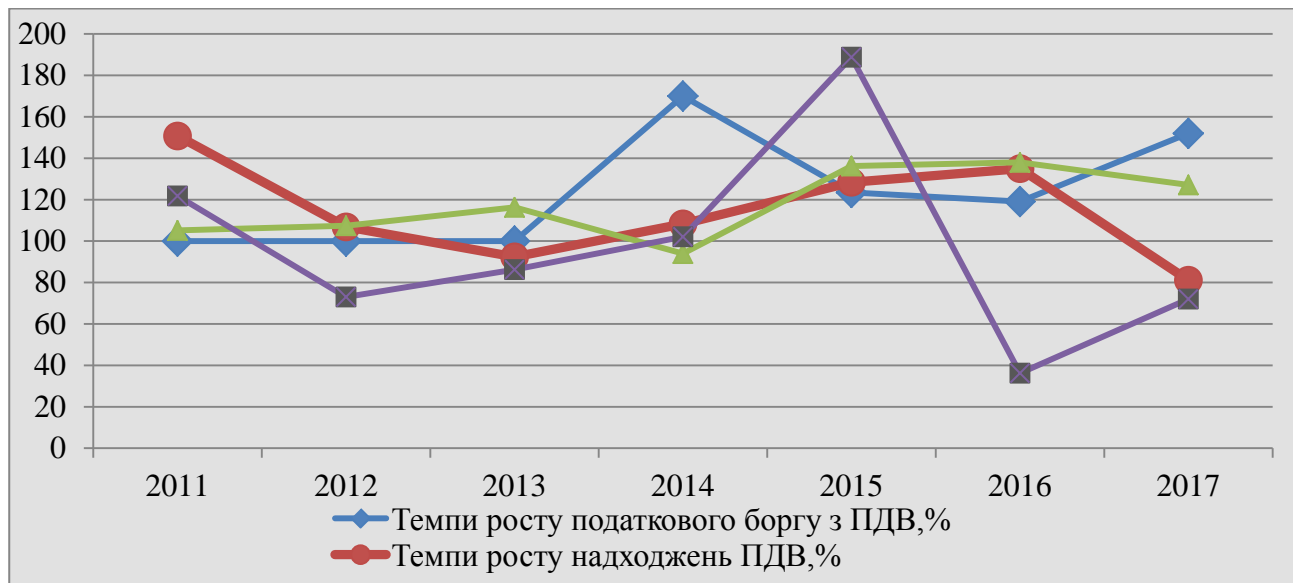
Водночас, викликає пересторогу той факт, що в останні роки темпи росту надходжень з ПДВ нижчі від темпів росту відшкодування та темпів росту податкового боргу (у 2017 році) (рис. 4).

Крім того, варто відмітити, що між темпами росту податкового боргу і відшкодуванням ПДВ простежується обернений зв'язок. Він пояснюється самою природою податку на додану вартість та його регулюючою роллю. Адже, несвоєчасне і неповне відшкодування цього податку платникам спричиняє відсутність у останніх коштів для сплати ПДВ.

У 2014 та 2015 роках до зазначених чинників можна було додати ще й темпи росту втрат від пільг з ПДВ. Однак, реакцією на ситуацію що склалася стали зміни

в податковій системі стосовно функціонування спеціального режиму оподаткування ПДВ для сільськогосподарських підприємств і в останні два роки пільги скоротилися саме через скасування пільг з ПДВ в аграрній сфері.

Рис.4. Темпи росту надходжень з податку на додану вартість, відшкодування, податкового боргу та втрат від пільг за період з 2010 по 2017 рр., % [8;9;10]

Це регламентовано Законом України № 909-VIII від 24.12.2015 [13] у відповідності з яким були внесені зміни до Податкового кодексу України щодо запровадження на 2016 рік перехідних умов у застосуванні сільгоспвиробниками спеціального режиму оподаткування, а саме — розподілу нарахованого ПДВ у пропорціях, що залежить від операцій, які здійснюють сільськогосподарські виробники. Якщо у 2015 році від застосування спеціального режиму оподаткування втрати бюджету склали 40 млрд. грн., то у 2016 році вже 5,38 млрд грн або 29,5% суми пільг з ПДВ які призводять до втрат бюджету.

З точки зору виконання податком на додану вартість фіскальної функції, заходи фіскальної політики щодо спеціального режиму оподаткування ПДВ в сфері сільського господарства можна вважати виправданими. Однак, з позиції регулюючої функції даного податку доцільним було б залишити таку пільгу для сільськогосподарських товаровиробників які займаються тваринництвом.

В 2015 році Україна вже зіткнулася з серйозними труднощами в тваринництві: падіння поголів'я корів в порівнянні з минулим роком склало близько 7%, свиней - 5%, овець та кіз - 9%, птиці - 3%, скорочення виробництва яєць 14,3%.[14]

У 2017 році така тенденція збереглася і по всім видам тварин вирощування знизилася на 8,4%.[15] З огляду на те, що новий механізм прямої підтримки не працює в повному обсязі, є сенс розглянути можливість надання пільг з ПДВ для підприємств, які займаються вирощуванням тварин.

Після 2016 року переважна частина пільг із ПДВ формується за рахунок нульової ставки ПДВ, ставки для лікарських засобів і медичних виробів, тоді як пільги соціального спрямування не набули поширення. Хоча в структурі витрат бідних верств населення, яких в Україні за критерієм доходів нижче фактичного прожиткового мінімуму у 2016 році більше 51%[16], частка ПДВ є вищою ніж у доходах заможних.

Доцільно зазначити, що навіть такі кардинальні зміни, як відміна податкової пільги у сфері сільського господарства (спеціального режиму оподаткування ПДВ) не сприяли підвищенню фіскальної ефективності податку на додану вартість у 2017 році, а лише негативно вплинули на розвиток сільського господарства в Україні (індекс обсягу сільськогосподарського виробництва у 2017 році знизився в порівнянні з 2016 роком на 9%). Адже, проблема вимивання коштів спричинених сплатою ПДВ загострилась і посилюється впливом сезонності.

Високі темпи росту податкового боргу та відшкодування свідчать про наявність проблем в адмініструванні податку на додану вартість, недосконалість чинного механізму розрахунку податкових зобов'язань, проблеми зі своєчасним відшкодуванням ПДВ тощо.

З 2017 року було запроваджено єдиний публічний Реєстр заяв на бюджетне відшкодування ПДВ [17]. Разом з тим через неперенесення від'ємних значень ПДВ у систему електронного адміністрування ПДВ, яка почала діяти з 2015 року, на серпень 2017 року залишок коштів на ПДВ рахунках платників становив 8,9 млрд грн. Ефект від впровадження системи зупинення податкових накладних щодо протидії "схемному" податковому кредиту незначний, оскільки

після впровадження системи блокування обсяги "схемного" кредиту зменшилися на 20% і сягають близько 1,2 млрд грн щомісячно. [6]

Дані Міністерства фінансів підтверджують, що впровадження контролюючими органами з 1 липня 2017 року процедур блокування податкових накладних не мало позитивного впливу на обсяги та порядок бюджетного відшкодування ПДВ. [18]

Висновки. Проведений аналіз фіскальної ефективності податку на додану вартість та дослідження його регулюючої ролі надали можливість виявити недостатність фіскальної ефективності ПДВ останнім часом. Його фіскальний і регулюючий потенціал не реалізується в повні мірі. В той час коли швидкоплинність економічних процесів вимагає гнучкості податкової політики і залучення додаткових фінансових ресурсів для цілей модернізації економіки, слід зосередитись на підвищенні фіскальної ефективності податку на додану вартість як найбільшого з бюджетоутворюючих податків. В цьому контексті є сенс приділити увагу вирішенню наступних проблем: усунути недоліки в системі адміністрування ПДВ, удосконалити механізм бюджетного відшкодування, вирішити проблеми щодо блокування податкових накладних, знизити рівень податкового боргу, адаптувати досвід країн ЄС щодо диференціації ставок до українських реалій, переглянути можливості застосування податкових пільг для цілей стимулювання розвитку тваринництва, розробити заходи щодо залучення тіньового сектору у відкриту економіку.

Вирішення зазначених проблем надасть можливість підвищити фіскальну ефективність та регулюючу роль ПДВ і сприятиме розробці ефективної фіскальної політики. Тоді як дієвість останньої, в умовах модернізаційних перетворень, це шлях до соціально-економічного розвитку країни.

Перспективами подальших наукових пошуків є оцінка втрат податку на додану вартість, що пов'язані з існуванням тіньового сектору в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Таранов І. Світ фінансів./ І. Таранов, В. Валігура// Оцінка фіскальної ефективності ПДВ в Україні. - Випуск 3 (8). - 2006 р. - С.157-170.
2. Горин В. Проблеми підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість / В. Горин // Галицький економічний вісник. – 2013. – №2(41). – С. 118–126
3. В. Мазярчук Тренди в динаміці податку на додану вартість у 2011-2016 роках. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.feaو.org.ua
4. Малініна Н. М. Система показників оцінювання ефективності оподаткування у сільському господарстві / Н. М. Малініна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2014. - Вип. 8(5). - С. 169-172.
5. Піскова Ж. В. Формування системи показників фіскальної ефективності податків: теорія і практика / Ж. В. Піскова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. - 2016 . - Випуск 2(6). - С.174-180.
6. В. Мазярчук , Юлія Сибірянська, к. е. н. Анна Паскалова Окремі аспекти адміністрування та справляння ПДВ у 2011-2016 роках Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.feaو.org.ua
7. Турянський Ю. І. Ефективність ПДВ: теоретичні та емпіричні оцінки / Ю. І. Турянський // Економіка та держава. - № 11. - 2014. – С.28 – 31.
8. Показники виконання Державного бюджету України за 2016-2017 роки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/pokaznyku-vykonannia-biudzhetu-ukrainy--rik?category=bjudzhet&subcategory=poperedni-bjudzheti>
9. Звітність про виконання бюджетів. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
10. Національні рахунки. Офіційний сайт Державної статистичної служби України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. OECD. Consumption Tax Trends 2016: VAT/GST and excise rates, trends and policy issues, OECD Publishing, Paris. 2016. с.194. С.68

12. COUNCIL DIRECTIVE 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax Official Journal of the European Union [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:347:0001:0118:en:PDF>

13. Офіційний веб портал Верховної ради України / Проект Закону про Державний бюджет України на 2017 рік / Додаток (додатки по ст. 38 БКУ) 15.09.2016/ [Електронний ресурс] . — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60032

14. Битва експертів: аргументи за та проти податкових пільг для аграріїв 22 квітня 2016. [Електронний ресурс] . — Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/bitva-ekspertiv-argumenti-za-ta-proti-podatkovih-pilg-dla-agrariiv>

15. Тенденції розвитку галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції [Електронний ресурс] . — Режим доступу: http://loda.gov.ua/upload/users_files/21/upload/plan_robotu/tendencii%20sich-trav.docx.

16. Показники бідності в Україні за підсумками 2016 року: аналіз Мінсоцполітики. [Електронний ресурс] . — Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/5905-pokazniki-bdnost-v-ukrayin-za-pdsumkami-2016-roku-analz-mnsocpoltiki.html>

17. Закон України № 1791-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» від 20.12.2016. [Електронний ресурс] . — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1797-viii>.

18. Южаніна Н. Як побороти фіктивний ПДВ. Проект «Наші податки». 2017. [Електронний ресурс] . — Режим доступу: [://www.epravda.com.ua/publications/2017/11/14/631109/](http://www.epravda.com.ua/publications/2017/11/14/631109/)

REFERENCES:

1. Taranov, I., Valihura, V.(2006), “Estimation of fiscal efficiency of VAT in Ukraine”, *Svit finansiv*, no. 3 (8), pp. 157–170.
2. Horyn, V.(2013), “Problems of increasing the fiscal efficiency of the value added tax”, *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 2 (41), pp. 118–126.
3. Maziarchuk, V. (2017), “Trend in the dynamics of value added tax in 2011-2016”, *Ofis z finansovoho ta ekonomichnoho analizu u Verkhovnij Radi Ukrainy*, [Online], available at: www.feao.org.ua (Accessed 3 February 2018).
4. Malinina, N. M. (2014), “The system of indicators for assessing the efficiency of taxation in agriculture”, *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, Ser.,: Ekonomichni nauky*, no. 8(5), pp. 169-172.
5. Piskova, Zh. V. (2016), “Formation of the system of indicators of fiscal efficiency of taxes: theory and practice”, *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu*, no. 2(6), pp. 174-180.
6. Maziarchuk, V., Sibirianska Y., Paskalova, A. (2017), “Some aspects of administration and collection of VAT in 2011-2016” *Ofis z finansovoho ta ekonomichnoho analizu u Verkhovnij Radi Ukrainy*, [Online], available at: www.feao.org.ua (Accessed 3 February 2018).
7. Turyansky, Y. (2014), “Effective VAT: theoretical and empirical estimates”, *Ekonomika ta derzhava*, no.11, pp. 28 – 31.
8. Official website of the Ministry of Finance (2017), “Indicators of implementation of the State Budget of Ukraine for 2016-2017 years”, available at: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/pokaznyky-vykonannia-biudzhetu-ukrainy--rik?category=bjudzhet&subcategory=poperedni-bjudzheti> (Accessed 9 February 2018).
9. Official site of the State Treasury Service of Ukraine (2017), “Reporting on budget execution”, available at: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477> (Accessed 9 February 2018).

10. Official site of the State Statistical Service of Ukraine (2018), “National accounts”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 9 February 2018).

11. OECD, (2016), Consumption Tax Trends 2016:VAT/GST and excise rates, trends and policy issues, OECD Publishing, Paris, 194.

12. COUNCIL DIRECTIVE 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax Official Journal of the European Union available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:347:0001:0118:en:PDF> (Accessed 9 February 2018).

13. Official web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine, “Draft Law on the State Budget of Ukraine for 2017 Annex (Annexes under Article 38 BCU) 15.09.2016”, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60032 (Accessed 9 February 2018).

14. Site of agrarians (2016), “Battle of Experts: Arguments Against Tax Benefits for Farmers April 22”, available at: <http://agravery.com/uk/posts/show/bitva-ekspertiv-argumenti-za-ta-proti-podatkovih-pilg-dla-agrariiv> (Accessed 9 February 2018).

15. Ukrainian Research Institute of Productivity and Agro-Industrial Complex (2017), “Trends in the development of the livestock sector and the markets for meat and dairy products”, available at: <http://www.uapp.kiev.ua/?m=170> (Accessed 9 February 2018).

16. Minsotspolitik (2017), “Poverty Indicators in Ukraine in 2016: Analysis of the Ministry of Social Policy”, available at: <https://pon.org.ua/novyny/5905-pokazniki-bdnost-v-ukrayin-za-pdsumkami-2016-roku-analz-mnsocpoltiki.html> (Accessed 9 February 2018).

17. Verkhovna Rada of Ukraine (2016), “The Law of Ukraine No. 1791-VIII "On Amendments to the Tax Code of Ukraine regarding the Balance of Budget Revenues" of 20.12.2016”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1797-viii>. (Accessed 9 February 2018).

18. Yuzhanina, N. (2017), “How to overcome fictitious VAT”, *Proekt «Nashi podatky»*, available at: <http://www.epravda.com.ua/publications/2017/11/14/631109/> (Accessed 9 February 2018).